

ERZURUM OVASI'NDA ÖNEMLİ BİR MERKEZ: CİNİS HÖYÜK

Dr. Apaslan CEYLAN*

Cinis Höyük Erzurum'un 40 km. kadar batısında, Kandilli bucağının 4 km güneyinde ve höyüğe adını veren Cinis köyünün (bugünkü; Ortabahçe) içinde yer almaktadır. 1940 yılından itibaren bölgede yapılan araştırmalar sonucunda İlk Tunç Çağına ait Karaz, Pulur, Güzelova, Çiğdemli, Sos, Akdağ, Altınbaşak, Beşiktepe, Bulamaç, Değirmenler, Söğütlü, Tepecik, Küçüktuy, Çögender, Tilkitepe, Alaca, Aşkale, Saksı ve Cinis Höyük gibi merkezler saptanmıştır (Harita 1). Bunlardan; Karaz, Pulur, Güzelova ve Çiğdemli Höyükte kazılar yapılmış olup, Sos Höyük'te ise kazı çalışmaları halen devam etmektedir¹. Ancak bölgedeki birçok höyük gibi fazla ayrıntılı olarak araştırılmayan Cinis Höyük (Harita 2), her geçen gün biraz daha halk tarafından tahrip edilmektedir. Örneğin daha önce yapılmış araştırmalarda verilen, höyüğün ölçüleri halkın sürekli tahribatı yüzünden günümüzde ki ölçülere hiç uymamaktadır. Yapılan kaçak kazılar sonucunda Erzurum Müzesi'ne getirilen çanak çömlek parçaları ile insan yüzlü kutsal ocak parçaları bu höyüğün bölgede ki Karaz Kültürü'nü en iyi yansıtan Pulur, Karaz, Güzelova ve Sos Höyük kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu yazımın amacı, Cinis Höyük'te yapılan kaçak kazılarda ele geçirilen malzemeleri tanıtmak ve bu önemli höyüğün tahribatının önlenmesini sağlamak için yetkilileri uyarmaktır.

Cinis Höyük, köy evleri ve tarlalar ile çevrili bulunmaktadır (Resim 1-2). Bizim yapmış olduğumuz araştırma sırasında höyüğün, 40x45 metre ölçülerinde geniş bir alana yayıldığı saptandı. S. Güneri, höyüğün çevresini saran bir taş duvarın varlığından söz etmekte ve bu duvarın Azerbaycan'daki höyüklerle benzerlik taşıdığına değinmektedir². Ancak bizim yaptığımız araştırmalar sırasında

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.

¹ Koşay-Turfan 1959, 349 vdd.; Koşay-Vary 1964.; Koşay-Vary 1967.; Sagona-Erkmen 1996, 27 vd.; Sagona-Erkmen 1998, 31 vd.; Sagona 2000, 329 vdd.; Yüzey Araştırmaları için bk., Pehlivan 1984, 43 vdd.; Pehlivan 1990, 168 vd.; Güneri 1987, 45 vd.; Yakar 1985, 301 vd.

² Erzurum Müze Müdürü Sayın Mustafa Erkmen'e höyüğü kurtarmak için yaptığı yoğun çabalarından ve müzede bulunan höyükle ilgili eserleri değerlendirmemizdeki izninden ötürü teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

² Güneri 1984, 160 vdd.

höyüğün çevresini saran her hangi bir taş duvarın kalıntısına rastlanmamıştır. Köylülerin vermiş olduğu bilgiye göre höyükteki taşlar sökülerek köy evlerinin inşasında kullanılmıştır.

Kaçak kazılarda ele geçirilen, Erzurum Müzesine intikal ettirilen ve sergilenen eserlerden özellikle çanak çömleklerin bir kısmının sağlam olduğu görülmektedir. Bunlar arasında büyük ve orta boy çömlekler ile üç köşeli ve düz kaideli kaplar bulunmaktadır. Çömlekler daha önce kazılarda ortaya çıkarılan ve Karaz çanak-çömleği olarak adlandırılan kapların karakteristik örneklerini yansıtmaktadır³.

Bir metal kap parlaklığını yansıtan çömleklerin dış kısmı siyah, iç kısmı ise keramiğin doğal rengi olan devetüyü rengindedir (Resim 3-4-5-6, Çizim 1-2-3). Bu tür çömleklerin benzerleri Güzelova, Karaz, Pulur ve Sosta bulunmuştur⁴. Üç köşeli ve düz kaideli kapların da bir kısmı siyah ve devetüyü renginde, bir kısmının ise dışı siyah ve içinin devetüyü renginde olduğu görülmektedir (Resim 7-8, Çizim 4). Bu tür kapların benzerleri Güzelova kazılarında ortaya çıkarılmıştır⁵. Ele geçirilen eserlerin en ilginçleri arasında, insan yüzü kutsal ocak parçaları gelmektedir (Resim 9-10-11-12, Çizim 5-6). İnsan yüzünde göz, burun ve kulaklar oldukça belirgin olarak yapılmıştır. Çenenin altından itibaren uzun bir şekilde yapılan boyun kısmı, alt alta yayvan "V" biçimli çizgilerle bezenmiştir.

Kutsal ocak parçalarına bölgede yapılan diğer kazılardan, Karaz, Pulur, Güzelova, Sos ve Pulur (Sakyol)' da rastlanılmıştır⁶.

Önemli verileri bulunan bu merkezin kalan kısmında acilen koruma önlemleri artırılmalı ve olanaklar ölçüsünde kurtarma kazısı başlatılmalıdır.

³ Orthmann 1963, 80 vdd.; Burney-Lang 1971, 50 vdd.; Arsebük 1974, 48 vdd.; Arsebük 1979, 81 vdd.; Pehlivan 1984, 43 vdd.

⁴ Koşay-Turfan 1959, 389-a3b.; Koşay-Vary 1964 Lev XV., P. 556.; Koşay-Vary 1967.; Lev. XLV.; Sagona 2000, 329 vdd.

⁵ Koşay-Vary 1967.; Lev. XVIII, G. 147.

⁶ Koşay-Turfan 1959, 395-396.; Koşay-Vary 1964 Lev. XXI-XXIII.; Koşay-Vary 1967.; Lev. LX-LXIII.; Sagona 1998, 21.; Koşay 1976, Res. 31-36.; Kutsal ocakların Azerbaycan ve Ermenistan'daki örnekleri için bk., Bahşaliyev 1997, Lev. V, Res. 1.; Munçayev 1994, 45.

KAYNAKÇA

Arsebük 1974	G.Arsebük	Altınova'da Koyu Yüzlü Açkılı ve Karaz Türü Çanak Çömlek Arasındaki İlişkiler Sorunu, Prehistorya İstanbul, (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kürsüsü, Basılmamış Doktora Tezi)
Arsebük 1979	G.Arsebük	"Altınova'da (Elazığ) Koyu Yüzlü Açkılı ve Karaz Türü Çanak Çömlek Arasındaki İlişkiler", VIII. TTKong., 81
Bahşaliyev 1997	V.Bahşaliyev	Nahçevan Arkeolojisi, İstanbul
Burney-Lang 1971	C.A.Burney- D.M.Lang	(PHAAÇ) The Peoples of the Hills: Ancient Ararat of Caucasus, London.
Güneri 1987	A.S. Güneri	"Erzurum Çevresindeki Höyüklerin Yüze Araştırması" V. Araştırma Sonuçları Toplantısı II.
Koşay 1974	H.Z.Koşay	Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi, Ankara.
Koşay 1976	H.Z.Koşay	Keban Projesi Pulur Kazısı 1968-1970, Ankara.
Koşay-Turfan 1959	H.Z.Koşay- K.Turfan	"Erzurum Karaz Kazısı Raporu", Belleten 91, 349-413.
Koşay-Vary 1964	H.Z.Koşay- H.Vary	Pulur Kazısı, 1960 Mevsimi Çalışmaları Raporu, Ankara.
Koşay-Vary 1967	H.Z.Koşay- H.Vary	Güzelova (Tufanç) Erzurum Kazısı 1961, Ankara.
Munçayev 1994	R.M.Munçayev	"Güney Kafkasya'nın İlk ve Orta Bronz Çağı", Moskova "Nauka", (Ed. B.A.Ribakov).
Orthmann 1963	W.Orthmann	Die Keramik der Frühen Bronzezeit aus Inneranatolien, Berlin.

Pehlivan M.Pehlivan
1984

En Eski Çağlardan Urartu'nun
Yıkılışına Kadar Erzurum ve Çevresi,
Erzurum, (Basılmamış Doktora Tezi).

Pehlivan M.Pehlivan
1990

"Karaz Kültürü ve Hurriler" *Yüzüncü Yıl
Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal
Bilimler Dergisi* Sayı: I, Cilt: I, Van.

Sagona A.G.Sagona
1998

"Social Identity and Religious Ritual in
the Kura-Araxes Cultural Complex:
Some Observations from Sos
Höyük", *Mediterranean Archaeology*
Vol., 11, 13-25

Sagona A.G.Sagona
2000

"Sos Höyük and the Erzurum Region in
late Prehistory: A Provisional
Chronology for Northeast Anatolia", in
*Chronologies des pays du Caucase et de
l'euphrate aux IVe- IIIe Millenaires:
Actes du colloque d'Istanbul, 16-19
decembre 1998, Varia Anatolica XI*,
editec by C. Marro and H. Hauptmann,
pp. 329-73. Paris: De Boccard (Institut
français d'etudes anatoliennes
d'Istanbul, *Varia Anatolica XI*)

Sagona- A.G.Sagona-
Erkmen- M.Erkmen-
Sagona.C.- C.Sagona-
Thomas I.Thomas
1996

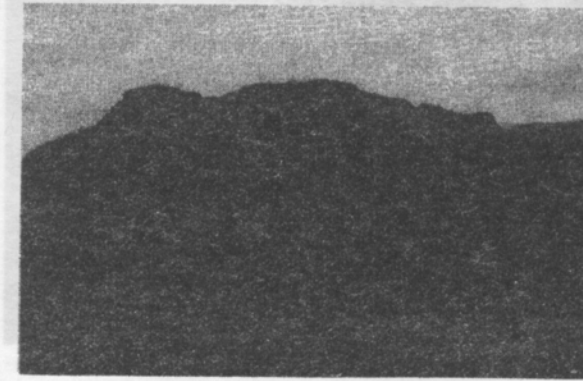
"Excavations at Sos Höyük 1995:
Preliminary Report", *Anatolian
Studies* 46, 27-52.

Sagona- A.G.Sagona-
Erkmen- M.Erkmen-
Sagona.C.- C.Sagona-
McNiven- I.McNiven-
Howells S.Howells
1998

"Excavations at Sos Höyük 1997:
Fourth Preliminary Report", *Anatolica*
24, 31-64.

Yakar J.Yakar
1985

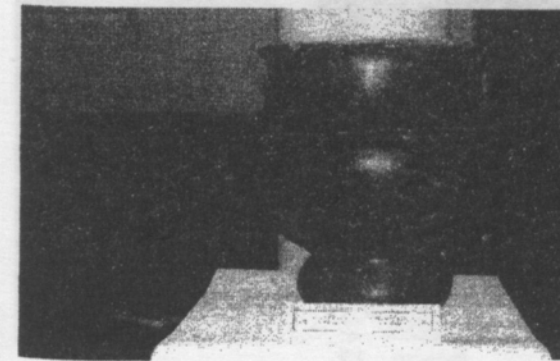
"The Later Prehistory of Anatolia", *The
Late Chalcolithic and Early Bronze
Age, BAR International Series, No: 286.*
2.cilt, Oxford.

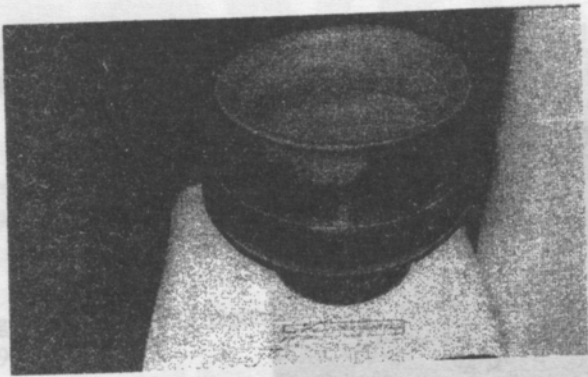
Resim 1

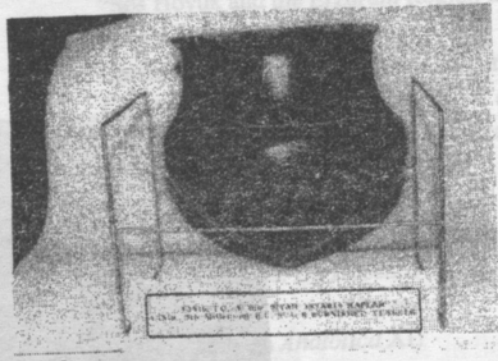
Resim 2

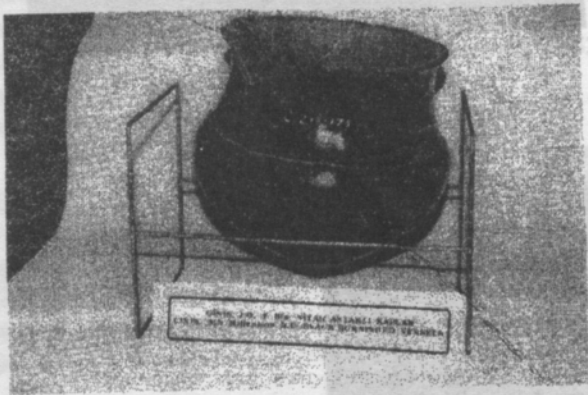
Resim 3

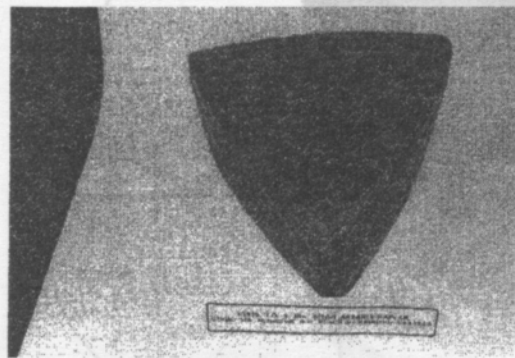
Resim 4

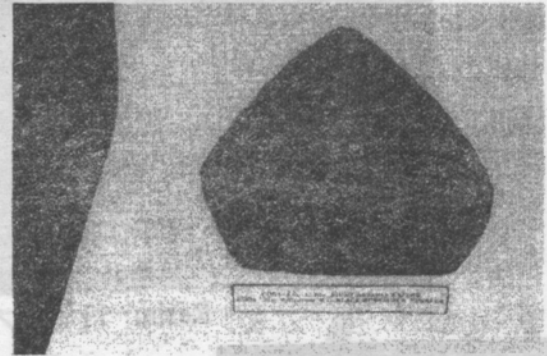
Resim 5

Resim 6

Resim 7

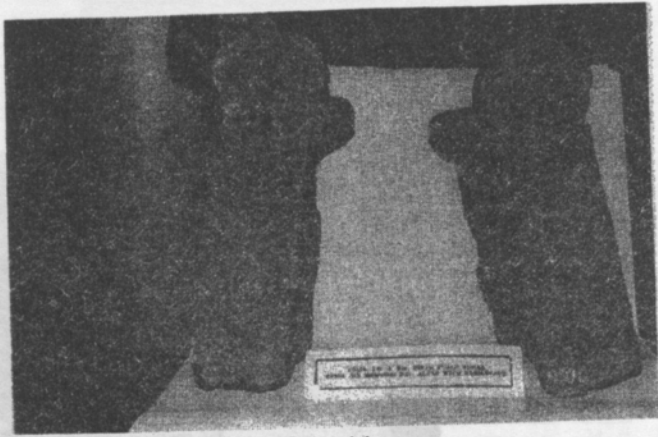
Resim 8

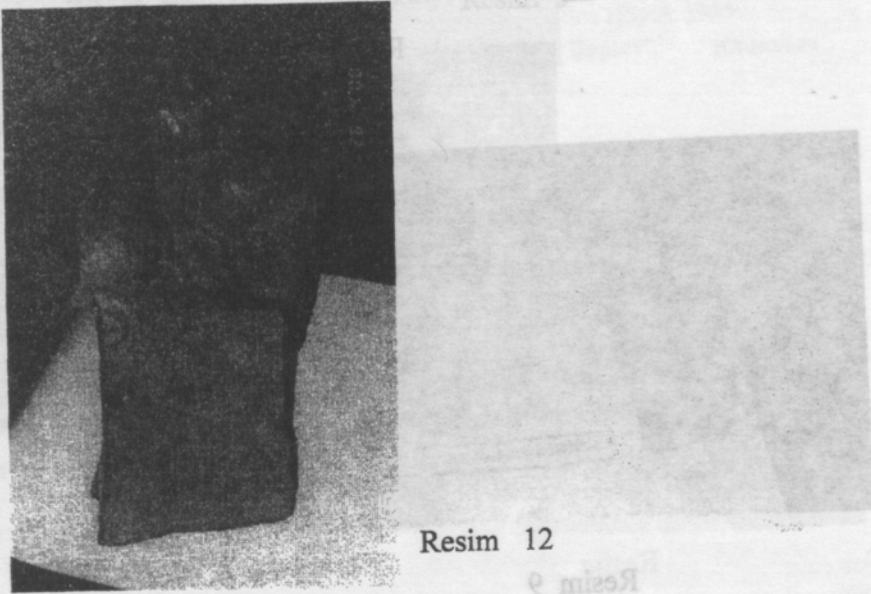
Resim 9

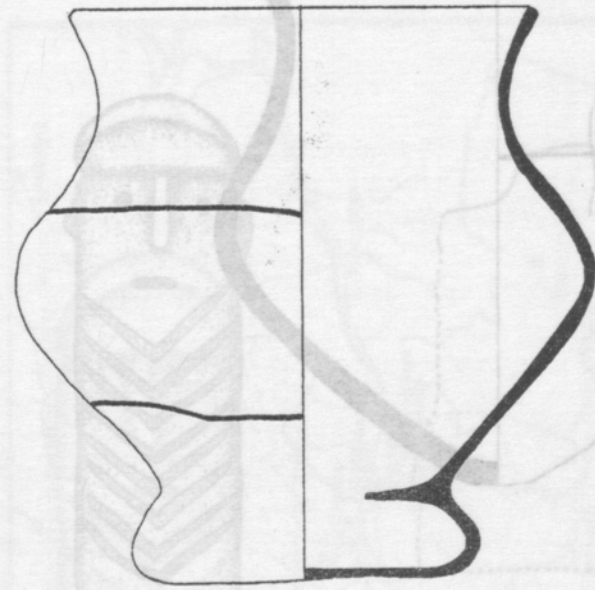
Resim 10

Resim 11

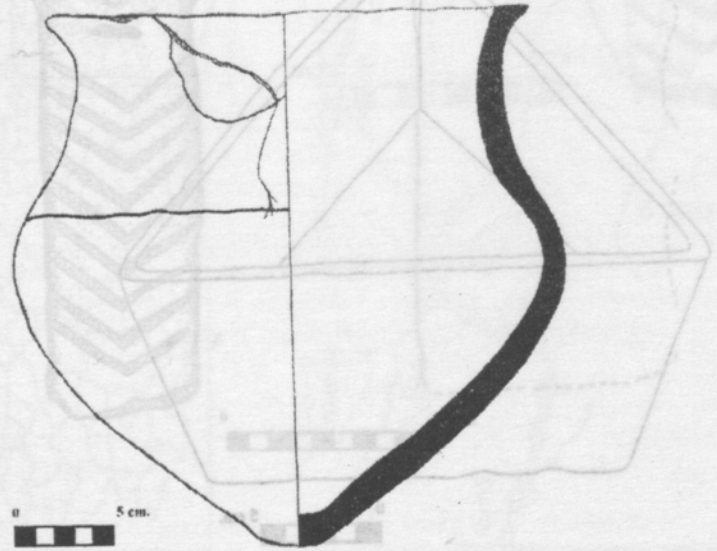

Resim 12

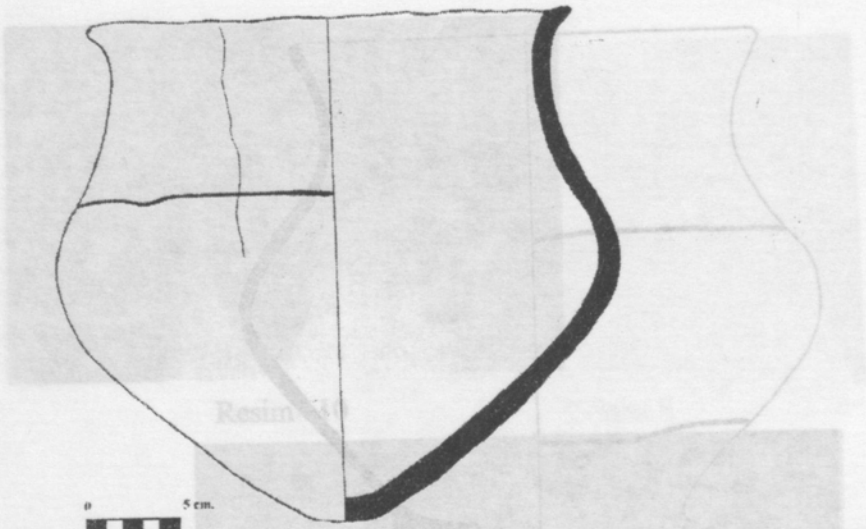
0 20 cm.

Çizim 1

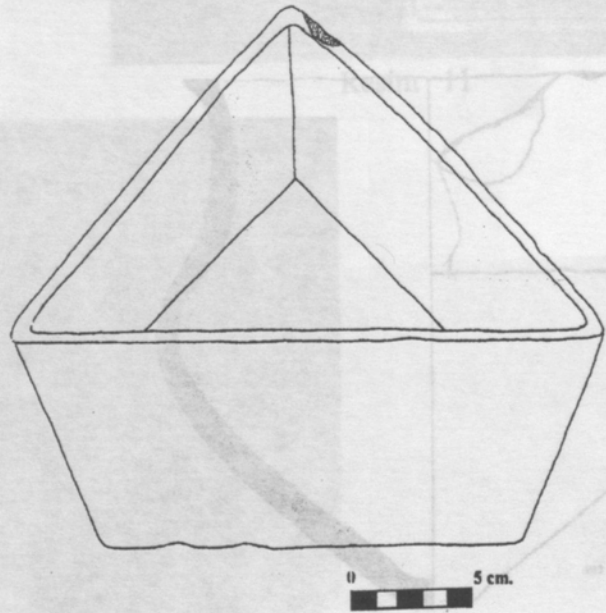

0 5 cm.

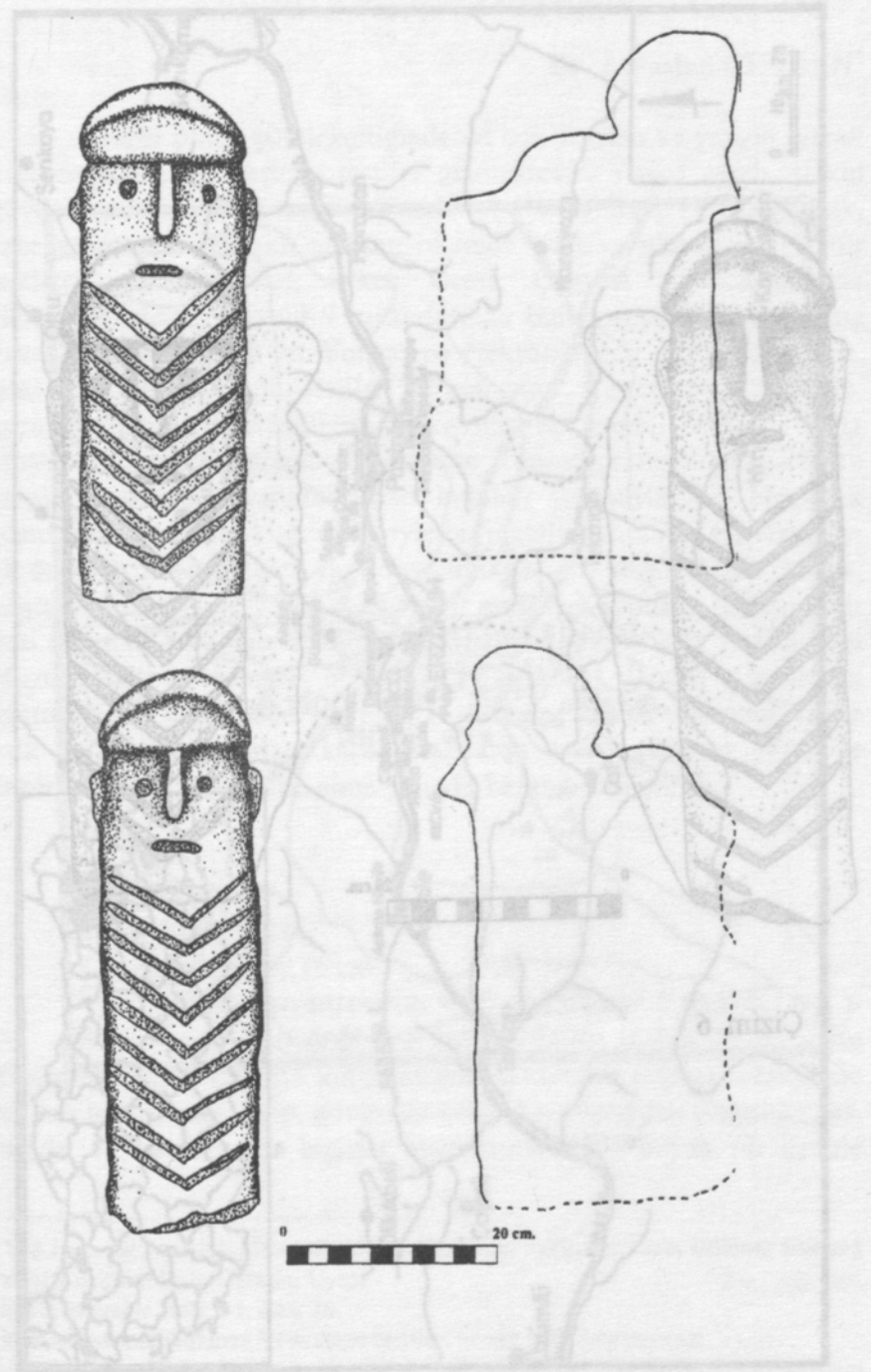
Çizim 2

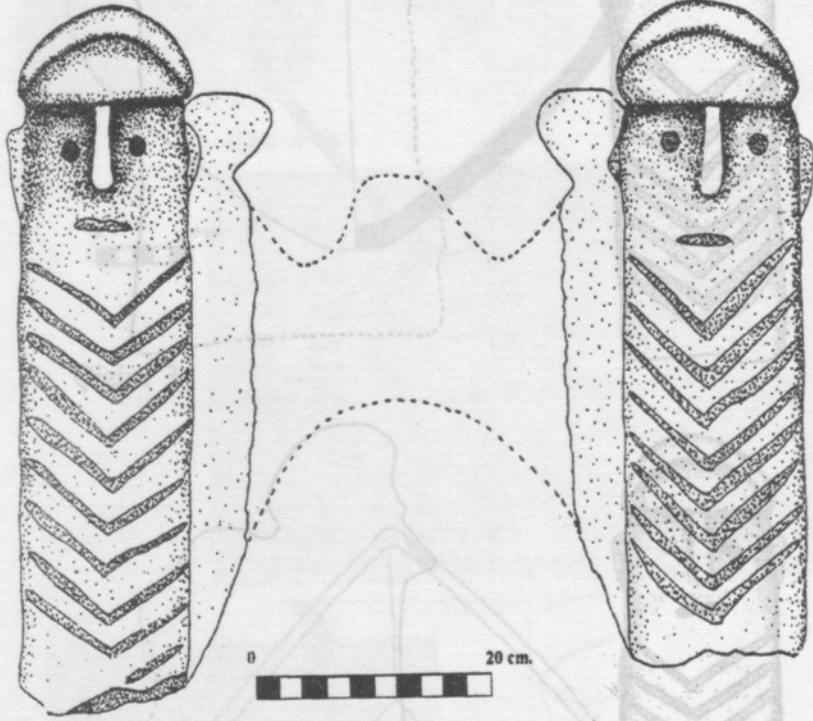
Çizim 3

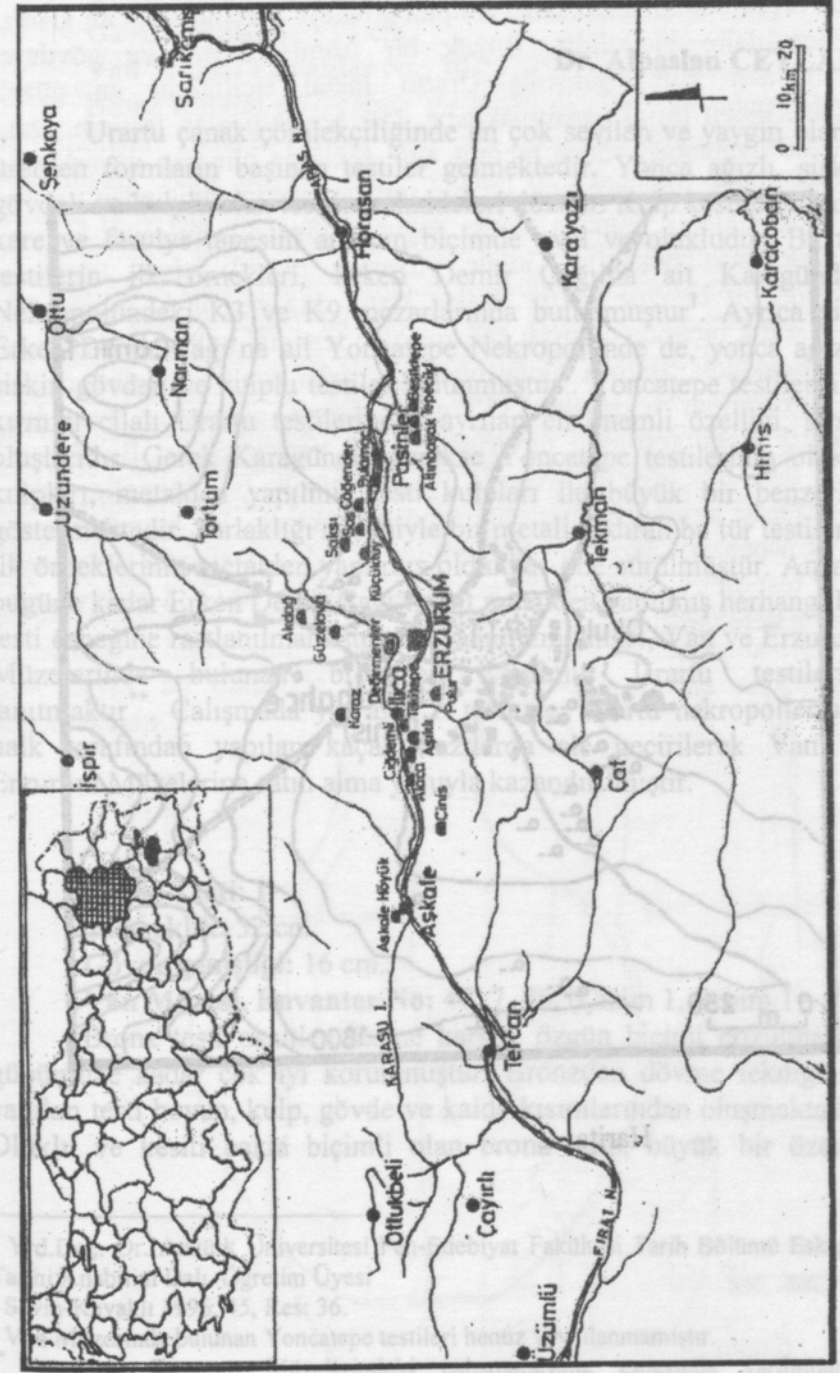
Çizim 4

Çizim 5

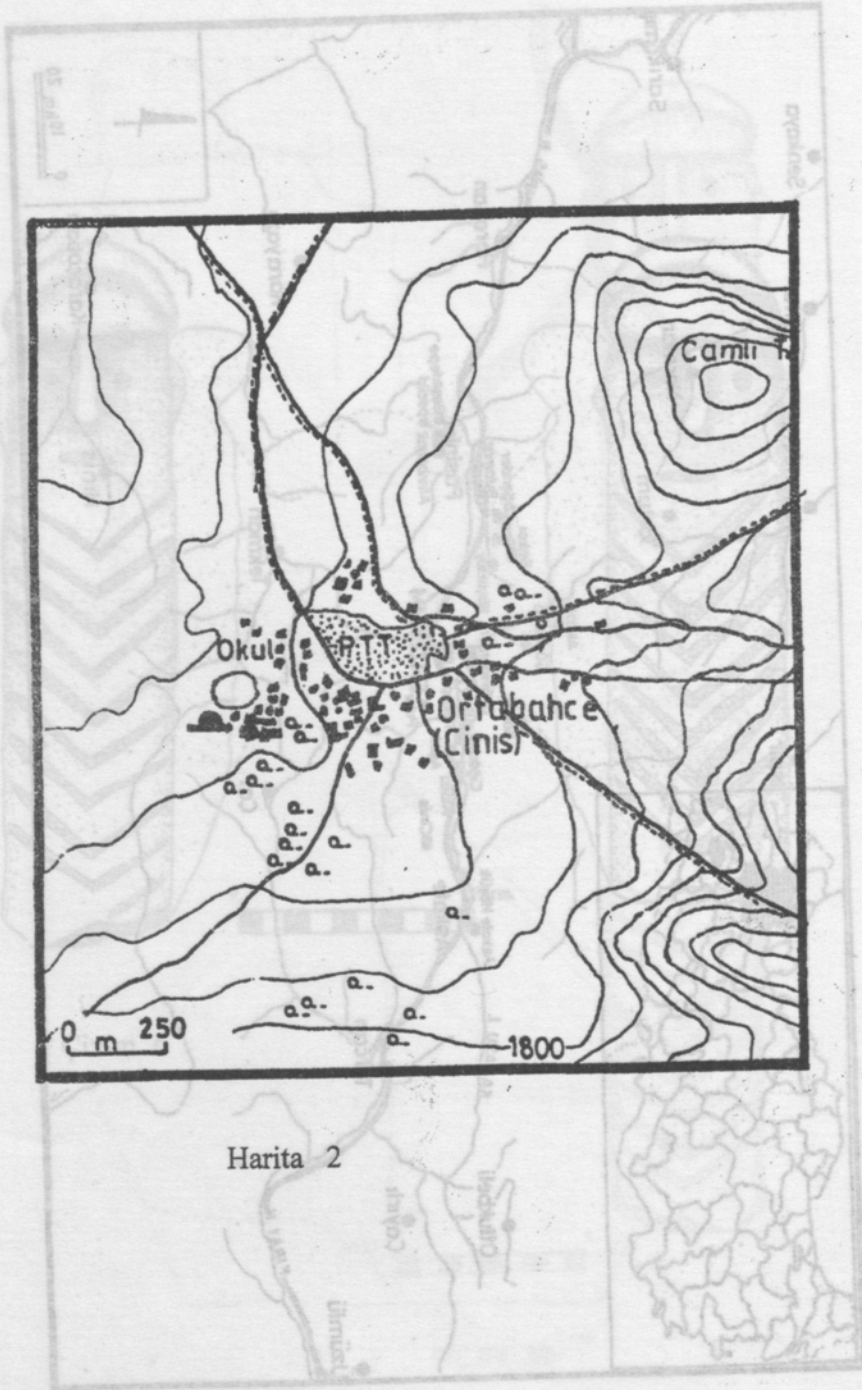

Çizim 6

Harita 1

Erzurum Müzesi'nden gelen bir arazi kazısı sonucu, Erzurum Müzesi Müdürü Sayın Mustafa Erkmen ve çalışma arkadaşlarımız, Van Müzesi Müdürü Sayın Ersin Kavaklı ve çalışma arkadaşlarımız çok işbirliği edilmiştir.

Harita 2

VAN VE ERZURUM MÜZELERİNDE BULUNAN URARTU BRONZ TESTİLERİ

Dr. Alpaslan CEYLAN*

Urartu çanak çömlekçiliğinde en çok sevilen ve yaygın olarak üretilen formların başında testiler gelmektedir. Yonca ağızlı, şişkin gövdeli ve kulplu olan testilerin kaideleri düzdür. Kulp kesitleri konik, kare ve fasulye tanesini andıran biçimde oval ve olukludur. Bu tür testilerin ilk örnekleri, Erken Demir Çağı'na ait Karagündüz Nekropolündeki K3 ve K9 mezarlarında bulunmuştur¹. Ayrıca yine Erken Demir Çağı'na ait Yoncatepe Nekropolünde de, yonca ağızlı, şişkin gövdeli ve kulplu testiler bulunmuştur². Yoncatepe testilerinin, kırmızı cilalı Urartu testilerinden ayrılan en önemli özelliği, sırsız oluşlarıdır. Gerek Karagündüz, gerekse Yoncatepe testilerinin oluklu kulpları, metalden yapılmış testi kulpları ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Parlaklığı nedeniyle bir metali andıran bu tür testilerin ilk örneklerinin metalden yapılmış oldukları öne sürülmüştür. Ancak, bugüne kadar Erken Demir Çağı'na ait metalden yapılmış herhangi bir testi örneğine rastlanılmamıştır. Bu yazımın amacı, Van ve Erzurum Müzelerinde bulunan bronzdan yapılmış Urartu testilerini tanıtmaktır**. Çalışmada yer alan 6 testi de, Urartu nekropollerinde halk tarafından yapılan kaçak kazılarda ele geçirilerek Van ve Erzurum Müzelerine satın alma yoluyla kazandırılmıştır.

Bronz Testi: 1

Yükseklik: 32 cm.

Gövde genişliği: 16 cm.

Van Müzesi, Envanter No: 47. 7. 76. (Çizim 1, Resim 1 - 2)

Bronz testi oksitlenmesine karşın, özgün biçimi bozulmadan günümüze kadar çok iyi korunmuştur. Bronzdan dövme tekniği ile yapılan testi boyun, kulp, gövde ve kaide kısımlarından oluşmaktadır. Oluklu ve kesiti bakla biçimli olan bronz kulp, büyük bir özenle

* Yrd.Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Sevin-Kavaklı 1996, 45, Res: 36.

² Van Müzesinde bulunan Yoncatepe testileri henüz yayınlanmamıştır.

** Van ve Erzurum Müzelerindeki çalışmalarımız esnasında yardımlarını esirgemeyen ve ellerinden gelen her türlü kolaylığı sağlayan, Erzurum Müzesi Müdürü Sayın Mustafa Erkmen ve çalışma arkadaşlarına, Van Müzesi Müdürü Sayın Ersin Kavaklı ve çalışma arkadaşlarına çok teşekkür ederim.